

PAPER DETAILS

TITLE: Bitkisel Tasarım Çerçevesinde Bitki Kullanım Kültürü; İran Bahçe Örneği

AUTHORS: Feran ASUR,Kübra Yazici

PAGES: 34-42

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/457265>

GAZİOSMANPAŞA BİLİMSEL ARAŞTIRMA DERGİSİ (GBAD)
Gaziosmanpaşa Journal of Scientific Research
ISSN: 2146-8168
<http://dergipark.gov.tr/gbad>
Derleme Makalesi (Review Article)

Cilt/Volume : 7
Sayı/Number: 1
Yıl/Year: 2018
Sayı/Pages: 34-42

Alınış tarihi (Received): 11.08.2017
Kabul tarihi (Accepted): 12.04.2018

Baş editor/Editors-in-Chief: **Ebubekir ALTUNTAŞ**
Alan editörü/Area Editor: **Necdettin SAĞLAM /**
Bülent TURAN

Bitkisel Tasarım Çerçevesinde Bitki Kullanım Kültürü; İran Bahçe Örneği

Feran AŞUR^A Kübra YAZICI^{*b}

^a*Yüzüncü Yıl Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü Tuşba/Van 65700, e-mail. feranekasur@gmail.com*

^b*Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Taşlıçiftlik Kampüsü Tokat 60000, e-mail:kubrayazici@gop.edu.tr*

**Sorumlu yazar: Kübra Yazici*

ÖZET: Bitkiler doğanın önemli bir parçası olduğu gibi süre gelen yaşamları boyunca kültürel ve inanç değerler doğrultusunda kullanımlarıyla da öne çıkmaktadır. Kültürleri anlamının en önemli yollarından biri de bir toplumun geride bıraktığı bahçe mimarisini incelemektir. Bahçe kullanımı içinde su öğelerinin önemli yeri olmasına rağmen bahçe tasarımlarının temel taşı süs bitkileri oluşturmaktadır. Yapılan bitkisel tasarımlarda inanç ve kültür etkisiyle bitkilerin kullanımı da değişiklikler göstermektedir. İran bahçe sanatı Dünya’da önemli yere sahip olduğu gibi etkisi komşu ülkelerde de görülen bir bahçe stiline sahiptir. İran’da yaşayan kavimler, ağaç, çiçek ve sebze türlerinden çoğunu eski dönemlerden beri yetiştirmektedirler. Değişen inançlar ve kültürler sonucunda İran’da her bitkinin bir anlamı ve kullanım amacı ortaya çıkarmıştır. Bu çalışmada İran bahçe sanatı ile ilgili taranan literatürler ışığında; İran bahçe sanatında geçmişten günümüze bitkilerin anlamı ve kullanımı incelenerek bitki kullanım kültürü irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler – İran bahçe sanatı, Bitki kullanım kültürü

The Culture of Using Plants in The Scope of Plantation Design: The Iranian Gardening Example

ABSTRACT: As well as forming a significant part of the nature, the plants also stand out by being utilized for cultural and religious values of civilizations during their lifetime. One of the prominent ways of understanding past civilizations is through evaluation of the garden architectures they leave behind. Even though water elements have significance in garden utilization, ornamental plants constitute the real building blocks of a garden design. The utilization of plants in plantational designs shows variation based on the belief systems and cultural effects. Iranian gardening art holds a prominent place in the world, and has a strong style that influences in its neighboring countries. Tribes living in Iran have been growing trees, flowers and vegetables since older eras. As the culture and beliefs changed over time, a new meaning and utilization area was developed for every plant. This study evaluates the utilization of plants in Iranian gardening art, inspecting the meaning and utilization of plants in the culture from the past towards the future, in light of the literature available to the subject.

Keywords – Iranian gardening art, Plant utilization culture

1. Giriş

Bahçe kültürü, insanın doğa ile ilişkilerinin sonucunda ortaya çıkarak tarihsel süreç içinde her dönemin coğrafi, tarihi, sosyolojik, ekonomik, felsefi ve kültürel şartları ile bağlantılı olarak değişmiş ve gelişmiştir. İnsanoğlu, göçebe hayattan yerleşik düzene geçiş sürecinin sonucunda tarımsal faaliyetlerini sürdürdükleri bahçelere sahip olmuş ve zamanla bu bahçeler Mezopotamya, Mısır, İran, eski Yunan ve Roma’da örnekleri görülen estetik bahçelere dönüşmüş ve farklı toplumların birbirinden etkilenmeleri ile de bahçe kültürü gelişimini sürdürmüştür. İran’da bahçe tasarımı ilk olarak milattan önce 6. Yüzyıla, yani hahameneşi krallarının dönemine kadar uzanmaktadır. Daha sonra Sasaniler döneminde bahçe inşaatı yaygınlaşarak devam etmiştir. İran’da İslam medeniyeti hakim olduktan sonra İslam’ın etkisi ile inançlar doğrultusunda da bahçe sanatı etkilenmiş ve yaygınlaşmıştır. Ancak tarihsel gelişim ve değişim göz önüne alındığında birçok araştırmacıya göre en muhteşem bahçeler Safviler döneminde yapılmıştır (Pouya, 2012). İran’da yaşayan kavimler, ağaç, çiçek ve sebze türlerinden çoğunu eski dönemlerden beri yetiştirmekteydiler. Nitekim ilkbaharda çiçek ve yeşilliği karşılama töreni sayılan Nevruz kutlaması, buna bir kanıttır. Çiçeği değerli saymak ve Nevruz’u kutlamak birbirine bağlı anlamsal-sosyal olgular olarak İran’da önem kazanmıştır. İranlıların Nevruz kutlamaları sırasında sofraya çiçek koymaları; çiçeğe ve ağaca verdikleri değeri göstermesi bakımından önemlidir. Keşfedilmiş olan ilk eserlerde, insan hayatındaki ilk yerleşimlerde özellikle eski yüzyılların kil kapları üzerindeki çiçek, bitki ve su desenlerinin bulunması, insanların bu öğelere verdikleri önemi göstermesi bakımından oldukça önemlidir (Ebolgasemi, 1995; İnan, 1986).

Bu çalışmada; İran bahçe sanatında geçmişten günümüze kullanılan süs bitkilerinin anlamı ve kullanımı incelenmiştir. İran bahçe sanatında bitki kullanım kültürü ele alınarak ağaç, ağaççık, çalı, mevsimlik çiçek şeklinde dış mekan süs bitkileri yaşam formuna göre bitkilerin anlamları irdelenmiştir.

2. Materyal ve Yöntem

Çalışma materyalini İran bahçelerinde kullanılan süs bitkileri oluşturmaktadır. İran bahçe sanatının tarihsel gelişiminde bitkilerin anlamı ve kullanım şekli çalışmanın temel taşı oluşturmaktadır. Yapılan literatür araştırmaları sonucunda elde edilen veriler ışığında bitkiler yaşam formlarına göre değerlendirilerek kullanım şemaları oluşturulmuştur.

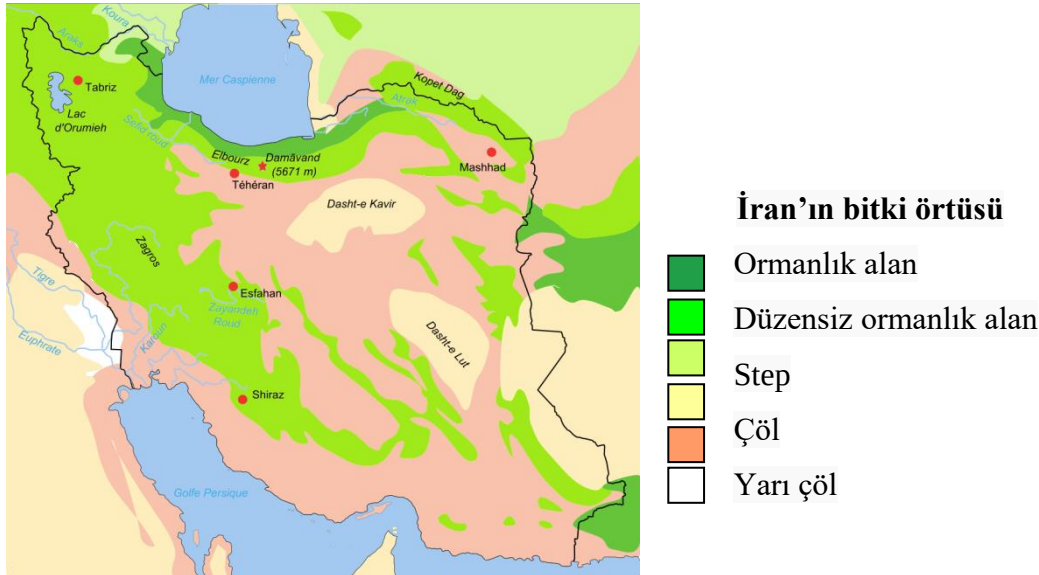
Çalışma alanı Türkçe’de ‘İran’ olarak ifade edilmekte olup resmi adı İran İslam Cumhuriyeti’dir. Coğrafi konum bakımından “Güneybatı Asya” ve “Orta Doğu” ülkesi olan İran 25° - 40° kuzey enlemleri ile 44° - 63° doğu boylamları arasında 1 648 000 km²’lik yüzölçümü ile yer almaktadır. Ülke güneyde İran (Fars) Körfezi, Hürmüz Boğazı ve Umman Denizi, kuzeyde Azerbaycan, Ermenistan, Hazar Denizi ve Türkmenistan, batıda Türkiye ve Irak, doğuda ise Pakistan ve Afganistan ile çevrelenmiştir. Kuzeyde Hazar Denizi, güneyde İran Körfezi, Hürmüz Boğazı ve Umman Denizi ile olan sınırların dışında komşuları olan Türkiye, Irak, Pakistan, Afganistan, Türkmenistan, Ermenistan ve Azerbaycan devletleri ile kara sınırına sahiptir (Şekil 1); (Pouya, 2012).

Şekil 1. İran 'ın konum haritası

Figure 1. Map of the Iranian country

İran İklim açısından birbirinden farklı bölgelerin bulunduğu bir ülke konumunda olmasından dolayı iklimsel anlamda da çeşitlilik göstermektedir. İran iklimi genel olarak kurak, yarı kurak ve Hazar Denizi kıyısında subtropikal şeklindedir. Ülkenin kuzey sınır bölgesinde kış aylarında sıcaklıklar neredeyse donma noktasının altına düşmekte ve iklim yıl boyu nemli kalmaktadır. Yaz sıcaklıkları zaman zaman 29°C 'yi aşmaktadır. Bitki örtüsü bakımından İran'ın dağlık alanları ormanlar ile kaplıdır. Hazar Denizi kıyı bölgesinde Karadeniz bitki örtüsünü andıran ormanlık alanlar bulunmaktadır. Bu bölgelerde ve yaylalarda yüksek bozkırlar genişçe yer almaktadır. İç kısımların çukur alanlarında tuzlu bataklıklarla çöl bozkırları ve kum çölleri uzanmaktadır. Vadiler boyunca ve sulanabilen verimli topraklarda ise değişik kültür bitkileri yetiştirilmektedir (Şekil 2), (Anonim 2017).

Şekil 2. İran'ın bitki örtüsü haritası

Figure 2. Iran's vegetation map

İran bahçe sanatı ise; Dünyanın çeşitli yörelerinde bahçe tasarımı ve inşası, eskiden beri süregelen bir sanat sayılır. Mısır, İtalya, Japonya ve İran'da yer alan ünlü bahçeler, insanların dünyanın neresinde olurlarsa olsun, doğaya ilgi duyduğunu ve çeşitli yöntemlerle

süslemeye ve bezemeye çalıştığını göstermektedir. İran bahçeleri mükemmel bir yapı olarak İran kültürü, doğası ve sanatı arasında bir köprü konumundadır ve insanların gereksinimlerini çevre şartları ile uyumlu hale getirdiğinin güzel örneği olarak görülmektedir (Mirsalim, 1994). Bu çalışmanın İran bahçe sanatında kullanılan süs bitkilerinin inanç ve kültür ile ilişkilerine ışık tutacağı düşünülmektedir.

3. Bulgular

3.1. İran Bahçelerinde Bitkilerin Önemi

Bitkiler ilahi nimet olarak ölüm ile dirilişin, hayat gücünün ve yaşam döngüsünün sembolüdür. İran bahçelerinde yeşili; hayatı ve aynı zamanda ölümü sembolize eden bir eleman (ikili özellik taşıyan) şeklinde anımsamak mümkündür. Bahar yeşili yaşam, pas yeşili ölüm anlamına gelmektedir. Bahçede yeşil; olumuz etki (değişim, yıkım ve kıskançlık) dışında kalan genellikle gençlik, umut ve sevinç sembolüdür (Khosroujerdi and Mahmudi, 2014; Mahmoudi ve ark., 2016).

Bitkilerden ağaçlar; huzur, ferahlık ve güzellik göstergesidir. Ağaç; gökyüzünün, suyun ve yerin bir kombinasyonu, dünyanın tüm evrenin, zarafet ve ruhsal aydınlanmanın sembolüdür. İran bahçesinde, bitkiler gölge, süs ve ürün alma amacı ile dikilmektedir. İlkbaharda özellikle çiçek kokuları; yazın ağaçların gölge özelliğinden, çiçek ve meyvelenme durumlarının fonksiyonel ve estetik özelliklerinden sonbahar mevsiminde ise yaprak ve meyvelerdeki renk değişimlerinin özelliklerinden meyve renkleri, yaprakların dansı ve dinamik renklere sahiptir. Kışın; mükemmel geometrik denge, yaprak döken ağaçların arasında her dem yeşil ağaçların dik duruşu tazelik, canlılık ve güzelliği simgeleyerek, İran bahçeleri özel kılmaktadır.

3.2. İran Bahçelerinde Bitkilerin Dökme Durumuna Göre Kullanım Kültürleri

Herdem yeşil ağaçlar, sonsuz yaşam ve ölümsüzlük sembolüdür. Bu ağaçlar tasarımda renk ve boyut açısından çeşitlilik oluşturarak derinlik yaratmaktadır. Sedir ve çam ağaçları bu gruba örnek olarak verilebilmektedir Servi ve çam gibi ağaçların bahçelerdeki kullanımı İran halkı için kutsal olup dini inançlarına bağlılığı simgelemektedir. Özellikle Servi, ölümü karakterize edip vücudu tahripten korumaktadır; bu yüzden mezarlıklarda tercih edilmektedir. İran bahçelerinde servi en popüler ağaçtır. Aynı zamanda zarafet ve sevincin bir sembolüdür (Khosroujerdi and Mahmudi, 2014). Ebedi cennetin resmi olan hayat ağacını herdem yeşil Serviler sembolize etmektedir. İslam öncesi İran mitolojisinde, servi en kutsal ağaçlardan biri olmuştur. Zerdüşt, elleri ile Tous ve Kashmar'da iki servi dikmiştir. Ünlü tarihçi Xenophon'un belirttiğine göre, sedir bitkisi diken Ahameniş kralları elleri ile gurur duymaktalardı. Bunlardan dolayı Taht-ı Cemşid'deki kabartma figürlerinde yer yer ayin ağacı olan servinin figürleri görülmektedir. Yani, yaprak dökmeyen Servi ağacını, sonsuz yaşam ve ölümsüz ruhun sembolü olarak aynı özellikleri taşıyan cennet kavramı ile ilişkilendirmek mümkündür (Hikmeti, 1987; Mirzaei, 2012; Purmand ve Koshtgarghallati, 2009).

Yaprak döken ağaçlar, dünyanın sürekli yeniden canlandırılmasını temsil etmektedir. Bu ağaçlar her dem yeşil ağaçlarla birlikte yol ve su geçişlerinin iki tarafına dikilmektedir. İran bahçelerinde egemenliğin de sembolü olan çınar ağaçları gibi, türlerin genelde herdem yeşiller ile birlikte kullanılması, görsel kalitesinin yükseltilmesine etki etmektedirler. Çınar, meşe ve ceviz gibi ağaçların bahçelerdeki kullanımı İran halkı için kutsal olup dini inançlarına bağlıdır.

3.3. İran Bahçelerinde Bitkilerin Yaşam Formuna Göre Kullanım Kültürleri

İran Bahçelerinin en popüler bitkileri güllerdir ve kırmızı güller egemenlik ve üstünlüğü temsil etmektedir. Farsça’da gül kelimesi hem mutlak çiçek hem de (kırmızı) gül anlamına gelmektedir. Güller zamanın sonsuzluğunu; aynı zamanda semavi mükemmellik ve dünyevi acıyı simgelemektedir. Beyaz Papatya saflık ve masumiyet sembolüdür (Çizelge 1) (Zamani et al. 2009; Nagi Zade, 2009; Taghvaei, 2011; Kalantari, 2011; Khosroujerdi and Mahmudi, 2014; Farahani et al., 2016). Yaşam formlarına ve kullanım durumuna göre bitkilerin kültürel anlamı aşağıdaki Çizelge 1; Çizelge 2; Çizelge 3; Çizelge 4’te verilmiştir.

Çizelge 1. İran bahçelerinde ağaç ve çalılarının kullanım kültürü

Table 1. Culture uses of trees and shrubs in Iranian gardens

Ağaçlar		Kültürel anlamı
Latince adı	Türkçe Adı	
<i>Salix babylonica</i>	Salkım söğüt	Büyülü ağaç olan salkım söğüt matem, alçakgönüllülük ve kadın doğasını simgelemektedir. Gölge sağlamak amacıyla bahçelerde genel olarak iç yollar dar tasarlanarak gölge oluşturan ağaçların gölgesi her iki tarafı da kapsamaktadır. Böylece üstü örtülü bir koridor ortaya çıkmaktadır.
<i>Platanus orientalis</i>	Çınar	Çınar geniş bir alana gölge düşürmektedir ve halk bu ağacın ateşli bulaşıcı hastalıkları önlediğine inanmaktadır. Çınar görkem ve eğitimin simgesidir.
<i>Cedrus sp.</i>	Sedir	Sedir ağacı ölüm ve cenaze işaretidir ki; bu ağaçta olan güç, ölüyü yıpranmaktan korur ve daha çok mezarlıklarda kullanılır. Aynı zamanda zarafet ve neşe kaynağının bir sembolüdür.
<i>Pinus sp.</i>	Çam	Çam, hakikat, canlılık, bereket, güç göstergesi, sessiz, uzun yaşam ve inanç sembolüdür.
<i>Populus alba</i>	Ak kavak	Ak kavak yaprakların alt ve üst rengi farklıdır; bu nedenle Yin -Yang, ay ve güneş (kameri-şemsi) gibi birbirine bağlılığı simgelemekte olup genelde tüm çiftlerin sembolüdür.
<i>Fraxinus excelsior</i>	Dişbudak	Evrensel kutsallığı olan dişbudak ağacı alçakgönüllülük, uyumun göstergesidir.
<i>Cupressus sp.</i>	Servi	Yani, yaprak dökmeyen servi ağacını, sonsuz yaşam ve ölümsüz ruhun sembolü olarak aynı özellikleri taşıyan cennet kavramı ile ilişkilendirmek mümkündür
<i>Chamaerops sp.</i>	Palmiye	Palmiye ağacı, sevinç, hakikat, kutsama, zafer, erdemli insan ve hayat ağacı sembolüdür.
Çalılar		
<i>Rosa sp.</i>	Gül	Gül, saflık, gençlik ve cesaret temsilidir
<i>Syringia vulgaris</i>	Leylak	Leylak, adınlik, zarafet, çekicilik ve cazibe sembolüdür.
<i>Forsythia intermedia</i>	Altınçanağı	Altınçanağı (Forsythia), kadınlık, zarafet, çekicilik ve cazibe sembolüdür.
Aquatik bitki		
<i>Nymphaea sp.</i>	Nilüfer	Nilüfer, güneş, ılık ve hayatı, gökyüzü kraliçesini temsil eder.

Antik İran bahçelerinde bahçenin büyük bir kısmı meyve ağaçları için tahsis edilmiştir. Çiçek ve meyve verme ilkelerine dayanarak meyve ağaçları belirli sıra ve aralıklarla dikilip yılın farklı mevsimlerinde aşılama yapılmaktaydı. İran bahçelerinin en önemli meyve

ağaçlarından birisi dut ağacıdır. Genellikle bahçelerdeki tali yollarda dikilen yaprak dut düzenli budama nedeni ile bodur kalarak yolları kapatmamaktaydı. Bazı bahçelerde sadece yemeklik dut dikimi için büyük parseller ayrılmışken bazılarında yolların kesiştiği noktalarda karadut dikimi yapıldı. Geleneksel göstergebilimde dutun olgunlaşmasındaki üç dönemdeki üç rengi (beyaz, kırmızı ve siyah) taşıması, insan yaşamındaki üç dönemi simgelemektedir. Çizelge 2’de İran bahçelerinde meyve ağaçlarının kullanım kültürü verilmiştir.

Çizelge 2. İran bahçelerinde meyve ağaçlarının kullanım kültürü

Table 2. Culture uses of fruit trees in Iranian gardens

Meyve Ağaçları		Kültürel anlamı
Latince adı	Türkçe Adı	
<i>Morus sp.</i>	Dut	Dut ağacı, ciddiyet, itaat ve yaşamın temsilidir.
<i>Ficus carica</i>	İncir	İncir ağacı doğurganlık, yaşam, barış ve refahın sembolüdür. Bazen bilgelik, dişi ve erkek kombinasyonun simgesidir. Daha çok meyve vermesi için İran bahçelerinin köşesinde veya iç bükey kısımlarında dikimleri yapıldı.
<i>Vitis sp.</i>	Üzüm	İran bahçelerinde yatık ve dik şeklinde çeşitli asmalar kullanılmıştır. Şaraplık üzümler Doğu'ya ve yatayları görünmeyen kısımlarda dikip, arıların işgali önlemek için yakınında biber dikimleri yapıldı. Üzüm hikmeti ve şaraptaki hakikati sembolize etmektedir. Bir uzum dalı doğurganlık, tarım ilahları ve ölümsüzlüğün simgesidir.
<i>Malus sp.</i>	Elma	Elma ağacı, sevgi, barış ve uzlaşma, kutsallığın ve bilgelik sembolüdür.
<i>Pyrus sp.</i>	Armut	Armut ağacı, umut ve sağlık, adalet, iyi yönetim ve adil yargılanma sembolüdür.
<i>Prunus cerasifera</i>	Kiraz	Kiraz ağacı, insanın bu dünyaya çıplak ve hiç bir şeye sahip olamadan doğuşunun ve aynı şekilde toprağa dönüşün sembolüdür.
<i>Prunus persica</i>	Şeftali	Şeftali ağacı, ölümsüzlüğü temsil eden, kötülüğü def eden peri meyvesidir.
<i>Prunus domestica</i>	Erik	Erik ağacı, özgürlük ve sadakat, uzun ömür, saflık, yalnızlık ve çocukluk sembolüdür.
<i>Crateagus sp.</i>	Alıç	Alıç ağacı, kötülüğü iten, Roma gelin çiçeğidir.
<i>Prunus amygdalus</i>	Badem	Badem ağacı, bakireliğin, evlilikte mutluluğun, uyanışı canlandırmasının, zarafet ve çekiciliğin sembolüdür.
<i>Juglans regia</i>	Ceviz	Ceviz ağacı, gizli bilgelik, bereket ve uzun ömür, talihsiz zamanlarda istikrar simgesidir.

Geleneksel gösterge biliminde ağaçlara ek olarak, çiçekler pasifliğin, dişiliğin ve kadınlığın ana sembolünü oluşturur. İran bahçelerinde çiçeklerin yeri ağaçların dibinde olup, dikimler özellikli çiçeklerle yapılmaktaydı. Kokularından yararlanmanın yanı sıra, reçel ve helva

yapımında yapraklarından ve bazılarında da tıbbi özelliklerinden dolayı yararlanma söz konusu idi.

Dekoratif çiçeklerin dikimi, daha fazla dikkat çekmek için, genellikle bahçe içindeki konutun girişi karşısındaki eksen etrafında veya eksen boyunca gerçekleştirilirdi. En çok kullanılan çiçekli bitkilerden bazıları Çizelge 3’de verilmiştir.

Çizelge 3 İran bahçelerinde mevsimlik çiçeklerin kullanım kültürü

Table 3. *Culture uses of seasonal flowers in Iranian gardens*

Mevsimlik çiçekler		Kültürel anlamı
Latince adı	Türkçe Adı	
<i>Viola wittrockiana</i>	Menekşe	Erdemlik, fazilet, tevazu ve gizli güzelliğin simgesidir.
<i>Petunia sp.</i>	Petunya	Efsanevi ölümsüz çiçek, inanç, sevgide sadakat ve istikrar sembolüdür.
<i>Primula sp.</i>	Çuhaçiçeği	Çuhaçiçeği, gençlik, saflık ve kibir temsilidir.
<i>Celosia cristata</i>	Horozibiği	Horozibiği, efsanevi ölümsüzlüğü, ebediyeti, inanç, sadakat ve aşta istikrarın sembolüdür.
<i>Verbena hybrida</i>	Mine çiçeği	Mine çiçeği, saflık ve masumiyetin simgesidir.

İran bahçelerinin en popüler bitkileri güller olup, kırmızı güller egemenlik ve üstünlüğü temsil etmektedir. Farsçada gül kelimesi hem mutlak çiçek hem de (kırmızı) gül anlamına gelmektedir. Güller hem zamanın hem sonsuzluğun simgesi aynı zamanda semavi mükemmellik ve dünyevi acının simgesidir (Çizelge 4).

Çizelge 4. İran bahçelerinde soğanlı bitkilerin kullanım kültürü

Table 4. *Culture uses of bulbous plants in Iranian gardens*

Soğanlı bitkiler		Kültürel anlamı
Latince adı	Türkçe Adı	
<i>Lilium sp.</i>	Zambak	Zambak, saflık, barış, diriliş ve yerin bereket tanrıçasının simgesidir.
<i>Hyacinthus sp.</i>	Sümbül	Sümbül, öngörü ve zihin huzurunun sembolüdür.
<i>Crocus sativus</i>	Safran	Safran: empati, alçak gönüllülük, özveri, güneş bitkisi
<i>Crocus sp.</i>	Çiğdem	Çiğdem çiçeği, ilgisizlik, tevazu, özveri ve güneş bitkisi simgesidir.
<i>Narcissus sp.</i>	Nergis	Nergis, gurur, kibir, içe bakış ve sönük saflık sembolüdür.
<i>Dahlia sp.</i>	Yıldız çiçeği	Yıldız çiçeği: Kibir, iç gözlem, gizli temizlik.

Sürdürülebilir çevre içerisinde dinamik bir yapı gösteren dış mekan süs bitkileri kent estetiği ve ekolojisi bakımından önemli katkılar sağlamaktadır (Yazıcı ve Gülgün Aslan, 2017). Özellikle dış mekan süs bitkileri modern kentlerin önemli bir unsuru haline gelmektedir. Bir kentteki bitki türü sayısı ve kullanımı; sosyoekonomik yapıya, coğrafik yerleşime, kent tarihine, alan kullanımlarına, yerel yönetimlerin tutumuna, kişisel tercihlere

bağlı olarak değişme göstermektedir (Jim 1987; Talarchek 1990; Welch 1994; Gülgün ve ark., 2014; Gülgün ve ark., 2016).

İran’da bahçe anlayışının tarihsel gelişimi değerlendirildiğinde, Pers bahçelerinin evrensel anlamları görünümüne ek olarak, bahçelerin çeşitli unsurları kendi anlamlarını ve sembolünü benimsemektedir (Şekil 3). Bitkiler Pers bahçelerinin oluşturulmasında en önemli unsurlar olarak düşünülmektedir. Bitkilerin anlamları ve önemi Pers bahçelerde kendi tasarım ve yerleştirmeleri ile temsil edilmektedir.

Şekil 3. Şiraz’da İrem bahçesi (Url 1)

Figure 3. Irem garden in Shiraz

Çalışmada, İran bahçelerinde kullanılan bitki öğelerinin anlam ve sembolizmi ortaya konulmaya çalışılmıştır. İran bahçelerinde sembolik unsurlar olarak kullanılan bitkilerin taşıdıkları anlamlara odaklanan çalışma sonucunda, Pers bahçelerinde bitkilerin tasarım özelliklerini ve bu tasarımın anlamları ile sembolizmin yapıları çevre perspektifinden nasıl etkilediği ortaya konulmuştur. Yine çalışmada, bulgularında İran bahçelerinin şekillendirilmesinin temelinde yer alan İran kültüründeki inançlar ve bunu sembolize eden bitki unsurlarının rolü vurgulanmıştır.

4. Sonuç

Kültür, kamusal inançların ve değerlerin, bahçe mimarisinin tasarımı ve oluşmasında bu mimarinin insanların inanç ve kültürünü temsil ettiğinden söz etmek mümkün olmuştur. Bitkilerin fonksiyonel kullanım amaçlarının (gölgeleme, sınır, manzara oluşturma, erozyonu engelleme, rüzgar perdesi oluşturma vb) dışında inanç etkisiyle kullanımlarının İran bahçesinde önemli olduğu görülmektedir. Bu bağlamda bahçelerde kullanılan bitkilerin anlamları ve değerleri tasarımlarıyla birlikte temsil eden sembolik mekanlar olduğu düşünülmektedir. Çağdaş toplumda Pers bahçesi ulusal bir kimliğe sahip olması dışında uluslararası UNESCO tarafından koruma altına alınmış bahçelere sahiptir. Bitkilerin anlamları ve bunlarla ilişkili değerleri bakımından, İran bahçe modelinin oluşturulan çağdaş manzaraların tasarımında kullanılması uygun olacaktır.

5. Kaynaklar

Anonim, 2017. www.cografya.gen.tr/siyasi/devletler/iran. Erişim tarih: Şubat 2017.

Ebolgasemi, L., 1995. İran Bahçesinin Tarihçesi, 1. İran Mimarlık ve Kentleşme Tarihi Kongresi, Kasım, Bildiri Kitabı I, p: 564-643. Tahran, İran.

- Gülgün, B., Güney, M., A., Aktaş, E., Yazici, K., 2014. Role of the Landscape Architecture in Interdisciplinary Planning of Sustainable Cities, *Journal of Environmental Protection and Ecology* , 15/4 syf.1877-1880 2014.
- Gülgün, B., Yazici, K., Dursun, Ş., Tahta, Türkyılmaz, B., 2016. Earthquake Park Design and Some Examples from the World and Turkey. *J. Int. Environmental Application & Science* 11/2, 159-165.
- Hikmeti, J. 1987. Design Of Garden And Park. Ahmedi publications. (2) p:654.Tahran, Iran.
- İnan A., K., 1986. Tarihte ve Bugün Şamanizm (Materyaller ve Araştırmalar), Ankara.
- Işık, R., 2004. Türklerde ağaçla ilgili inanışlar ve bunlara bağlı kültürler. *Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9 (2), 89-106.
- Farahani, L. M., Motamed, B. and Jamei , E., 2016. Persian Gardens: Meanings, Symbolism, and Design. *Landscape Online*, 46, 1-19 <https://doi.org/10.3097/LO.201646>.
- Jim CY., 1987. The status and prospects of urban trees in Hong Kong. *Landscape Urban Planning* 14, 1-20.
- Kalantari, A., 2011. Persian Paradise Gardens: History, Elements, Influences. A Thesis Presented To The Faculty of The Usc School of Architecture University of Southern California In Partial Fulfillment of The Requirements For The Degree Master of Historic Preservation. 155p.
- Khosroujerdi, N., Mahmudi, M., 2014. Form and Meaning Semiotics In Architecture For The Persian Garden. The 9th Symposium on Advances in Science and Technology (9thSASTech), Mashhad, Iran.
- Mahmoudi, L., Farahani, Bahareh M., Jamei, E.,. 2106. Persian Gardens: Meanings, Symbolism, and Design *LANDSCAPE ONLINE* 46:1-19, DOI 10.3097/LO.201646 ISSN 1865-1542.
- Mirsalim, M., 1994. İslam dünyası ansiklopedisi. İslam Ansiklopedi Vakfı, Tahran.
- Mirzaei, D., 2012. Garden Yearning – Desire for Paradise in Iranian., *Journal of Kimiyayı Honar*.Vol.1/No:2 /87-108. ISSN 2251-8630. Tahran. İran.
- Nagi Zade, M., 2009. Kutsal Ağaçlar, *Peyami Sabz Dergisi*, 24, p: 34-65. Tahran, Iran.
- Pouya, S. 2012. Tebriz Bahçelerinin İran Bahçe Sanatındaki Yerinin Araştırılması. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.s: 175. Trabzon.
- Purmand, H., Koshtgarghallati, A., 2009. Existential Making An Analysis Of The Causes Of The Persian Garden. *Journal of Fine Arts - Architecture and Urbanism* 51-62(47) Tahran, Iran.
- Taghvaei, S., 2011. The Totality of the Garden and the Evergreenery Secret. *Manzar: The Iranian Scientific Journal of Landscape* 3, p: 6-11.
- Talarchek GM.,1990. Urban forest of New Orleans: an explanatory analysis of relationships. *Urban Goegr.* 11, 1, 65-86.
- Zamani, E., Leylian, M, R., Emirkhani, A., Okhovat, H., 2009. Recognition and Analyses of the Persian Gardens` Elements with Respect to Ethical Principles. *Bagh nazar Dergisi*, Sayı 11, p: 25-38. Tahran, Iran.
- Welch J.,M., 1994 Street and trees of Boston: a comparison of urban forest structure. *Landscape and Urban Planning* 29, 131-143.
- Yazici, K., Gülgün Aslan B., 2017. The Effects of Ornamental Outdoor Plants in Open-Green Areas on the Quality of Life: The Example of Tokat City. *Ege Üniv. Ziraat Fak. Derg.*, 2017, 54 (3):275-284, ISSN 1018 – 8851
- Yararlanılan website: URL 1: <https://iranmemari.com/iranianlandscape> erişim 11/10/2017